

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 16 december 2005

Mål nr

B 1001-05

KLAGANDE

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

MOTPART

MA

Ombud och offentlig försvarare: Advokat OS

SAKEN

Tillgrepp av fortskaffningsmedel m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätts dom den 11 februari 2005 i mål B 3378-04

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut såvitt avser påföljden.

För försvaret av MA i Högsta domstolen tillerkänns OS ersättning av allmänna medel med sextusentrehundra (6.300) kr avseende arbete. Denna kostnad skall stanna på staten. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 1.260 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att påföljden skall bestämmas till etthundra dagsböter.

MA har bestritt ändring.

DOMSKÄL

Genom hovrättens i den delen inte överklagade dom är det avgjort att MA gjort sig skyldig till tillgrepp av fortskaffningsmedel i maj 2004 och ringa narkotikabrott i juli – oktober 2004 på det sätt som har angivits i gärningsbeskrivningarna. Frågan i Högsta domstolen är vilken påföljd som brotten skall föranleda.

När gärningarna begicks var MA endast 15 respektive 16 år gammal. Enligt 29 kap. 7 § brottsbalken skall därför hans ungdom särskilt beaktas vid straffmätningen. I nämnda bestämmelse ges en allmän regel om

straff lindring för den som var under 21 år vid gärningen, s.k. ungdomsrabatt. Härvid får lindrigare straff än vad som är stadgat för brottet ådömas. Vidare framgår det av 30 kap. 5 § första stycket brottsbalken att för brott som någon begått innan han fyllt 18 år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl.

Det finns inte anledning att bedöma det sammanlagda straffvärdet av gärningarna på något annat sätt än hovrätten gjort. Vid bestämmande av påföljden för MA utgår således Högsta domstolen från att det sammanlagda straffvärdet för gärningarna, om de hade begåtts av en vuxen person, motsvarar fängelse en månad.

Riksåklagaren har gjort gällande att påföljden för ungdomar i åldern 15-17 år normalt bör bestämmas till etthundra dagsböter eller mer i det fall straffvärdet för brottsligheten, om den hade begåtts av en person som fyllt 21 år, är fängelse en månad. Enligt riksåklagarens uppfattning bör beträffande omyndiga ungdomar straffskalan under etthundra dagsböter i princip reserveras för sådana brott vars straffvärde är sådant att de för en person som fyllt 21 år skulle ha bestraffats med böter.

Riksåklagaren har i sitt överklagande framhållit att han önskar en konsekvent tillämpning av regeln om ungdomsrabatt och att han eftersträvar ett system som, utan att medföra tillämpningsproblem på angränsande områden, på ett tillräckligt nyanserat sätt beaktar gärningsmannens ungdom när straffet bestäms till dagsböter samt att det slutligt avgörande naturligen måste vara att reaktionen, allt sammantaget, framstår som rimlig och avvägd. Den övre delen av böteskalan måste enligt riks-

åklagaren användas då unga döms för brott på fängelsenivå för att det skall finnas utrymme i den nedre delen av böteskalan för de rena bötesbrotten.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2000 s. 421, som gällde straffnedsättning enligt 29 kap. 7 § brottsbalken av fängelsepåföljd, avvisat tanken på en schematisk regel om en på levnadsålder grundad procentuell straffnedsättning i förhållande till straffvärdet. I rättsfallet framhöll Högsta domstolen att det i princip bör bli fråga om allt större straffnedsättning ju yngre lagöverträdaren är men att inte enbart åldern bör vara avgörande, att det ofta kan vara rimligt att sätta ned straffet mera vid långvariga fängelsestraff än vid kortare frihetsstraff eller bötesstraff, att brottets art kan vara av betydelse i sammanhanget samt att omständigheter angivna i 29 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken självfallet påverkar straffmätningen.

I förevarande fall är det klart att bestämmelsen i 29 kap. 7 § brottsbalken bör föranleda att påföljden bestäms till böter. Till grund för riksåklagarens överklagande ligger bedömningen att det behövs en schabloniserad regel om att etthundra dagsböter eller mer normalt bör vara straffet för ungdomar i åldern 15-17 år i de fall straffvärdet för en vuxen person skulle ha legat på en månads fängelse.

Som riksåklagaren anfört kan det i nu aktuella situationer finnas behov av att utnyttja bötesskalans övre del för att undvika inkonsekvenser i reaktionssystemet beträffande ungdomar. Det får vidare anses föreligga större utrymme för att tillämpa schabloner för ungdomsrabatten vid bötespåföljd än vid fängelsepåföljd. Exempelvis kan det antas att sådana förmildrande omständigheter som anges i 29 kap. 5 § brottsbalken mera sällan blir av betydelse när det gäller att mäta ut böter.

Att en regel av det slag som riksåklagaren förordat innebär en knytning till straffvärdet för motsvarande brott av en vuxen person är emellertid inte helt invändningsfritt. Enligt 29 kap. 3 § första stycket 3 brottsbalken skall som förmildrande omständighet vid bedömning av straffvärdet beaktas om den tilltalades handlande stått i samband med hans uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga. Om straffvärdet för en vuxen person är en månads fängelse kan motsvarande värde således vara lägre för en person som var mycket ung när brottet begicks. I praktiken brukar den bestämmelsen sällan behandlas särskilt, utan en allmän bedömning av vilken strafflindring som den tilltalades ungdom bör föranleda görs med stöd av 29 kap. 7 § brottsbalken (se t.ex. Munck i Festskrift till Nils Jareborg, 2002, s. 503 ff.). En schabloniserad regel som tar sin utgångspunkt i straffvärdet för en vuxen kan emellertid behöva korrigeras med hänsyn till omogenhet och bristande erfarenhet som har samband med den tilltalades ålder. Detta skulle komplicera användningen av regeln.

Ett starkare skäl mot en normalpåföljd om etthundra dagsböter i de av riksåklagaren angivna situationerna är att en sådan påföljd måste bedömas i många fall innebära en straffskärpning i förhållande till de påföljder som hittills har dömts ut (jfr NJA 1996 s. 63). Utöver de tidigare berörda skälen har det inte framkommit något som motiverar en sådan straffskärpning. I sammanhanget måste också beaktas att straffet för en vuxen för bl.a. brott av det slag som målet gäller ofta skulle bestämmas till villkorlig dom och ett måttligt bötesstraff.

Mot bakgrund av det anförda finns det inte skäl att frångå hovrättens bedömning när det gäller antalet dagsböter för MA. Hovrättens domslut skall därför fastställas i fråga om påföljd.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Lennander,
Lindeblad (referent), Nyström och Virdesten
Föredragande revisionssekreterare: Dieden